

Nr 423.

Godkänd av första kammaren den 8 juli 1942.

Godkänd av andra kammaren den 8 juli 1942.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av riksdagens år 1941 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941.

(Statsutskottets utlåtande nr 174.)

Till KONUNGEN.

Efter prövning av vad riksdagens nästlidet år församlade revisorer rörande verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941 uti avgiven berättelse anmäلت samt vederbörande verk och myndigheter uti däröver avgivna förklaringar hos Kungl. Maj:t andragit, får riksdagen i nedan nämnda ärenden anföra följande.

1:o).

Utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga.

Under försvarsdepartementet, § 6, hava revisorerna framställt vissa erinringar beträffande dröjsmål med utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga.

Värnpliktig, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt, är enligt gällande bestämmelser berättigad att — förutom krigslön och i förekommande fall familjebidrag — på statens bekostnad åtnjuta sjukvård för kroppsskada, som inträffat under eller föranletts av krigstjänstgöring. Under kroppsskada inbegripes varje slag av sjukdom eller skada. Har den värnpliktige på grund av kroppsskada varit sjukskriven i tre månader skall han omedelbart hemförlovas men må ej utan eget medgivande hemförlovas dessförrinnan. Sedan hemförlovning på grund av kroppsskada ägt rum, är den

värnpliktige berättigad att enligt bestämmelserna i militärsättningsförordningen under sjukdomstiden åtnjuta erforderlig läkarvård jämte läkemedel samt sjukpenning m. m. Härtill kommer i förekommande fall familjebidrag.

Har kroppsskada under militärtjänstgöring uppkommit, som medfört eller skäligen kan antagas medföra påföljd som föranleder ersättning enligt gällande bestämmelser, skall vederbörande militära befälhavare, personalchef eller militärläkare om skadan ofördröjligen avgiva skriftlig anmälan till riksförsäkringsanstalten. Sedan riksförsäkringsanstalten erhållit kännedom om skadan, skall anstalten, så snart ske kan, ändå att ansökan om ersättning icke blivit gjord, besluta om de åtgärder, som för den skadades vård må vara av nöden, samt bestämma den ersättning, som skall utgivas.

Revisorerna hava uppmärksammat, att värnpliktiga, vilka på grund av under militärtjänstgöring ådragna kroppsskador hemförlovats, i ett flertal fall — på grund av att riksförsäkringsanstalten dröjt med meddelande av beslut i ersättningsfrågan — råkat i ekonomiska svårigheter. Efter att hava anfört några exempel härå hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Genom de ifrågavarande ersättningsreglerna har man velat sörja för att den som under militärtjänstgöring drabbats av kroppsskada — varmed såsom förut nämnts förstås varje slag av sjukdom eller skada — erhåller såväl nödig vård som erforderliga medel för nödortförsörjning för sig och sin familj.

Av vad ovan anförts framgår, att riksförsäkringsanstaltens handläggning av dessa ärenden tagit lång tid i anspråk. Revisorerna, som väl äro medvetna om att riksförsäkringsanstaltens arbetsbörda i fråga om militära ersättningsärenden under nu rådande förhållanden mångdubblats, vilja emellertid framhålla, att de värnpliktiga, såsom framgår av den förebragta utredningen i ärendet, på grund av den långa tid som förflutit innan riksförsäkringsanstalten meddelat beslut i ersättningsärendet, försatts i ekonomiska svårigheter.

Med hänsyn härtill vilja revisorerna framhålla betydelsen av att ifrågavarande ärenden handläggas i sådan ordning, att de ersättningsberättigade utan dröjsmål erhålla dem tillkommande ersättning.

Förklaring har avgivits av *riksförsäkringsanstalten*.

Revisorerna hava uppmärksammat, att värnpliktiga, vilka på grund av under militärtjänstgöringen ådragna kroppsskador hemförlovats, råkat i ekonomiska svårigheter till följd av riksförsäkringsanstaltens dröjsmål med meddelande av beslut i ersättningsfrågan. Den närmaste anledningen till detta dröjsmål torde vara att söka främst däri, att riksförsäkringsanstaltens arbetsbörda vad angår militärsättningsärendena till följd av den förstärkta försvarsberedskapen avsevärt ökats.

Med hänsyn till angelägenheten av att de ersättningsberättigade utan större tidsutdräkt erhålla dem tillkommande ersättningar anser riksdagen omedelbara åtgärder vara påkallade för avhjälpande av de av revisorerna anmärkta bristerna med avseende å handläggningen av dessa ärenden. Därvid synes

riksdagen böra uppmärksammas icke blott frågan om formen för arbetet i riksförsäkringsanstalten utan även förhållanden utom detta ämbetsverk, vilka kunna verka fördröjande på processen i riksförsäkringsanstalten.

Under hänvisning till det anförda får riksdagen alltså anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga omedelbara åtgärder i syfte att påskynda handläggningen av frågor rörande utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga.

2:o).

Samordnandet av civila och militära intressen i fråga om sjukhus på Gotland.

Under försvarsdepartementet, § 7, hava revisorerna till behandling upptagit frågan rörande samarbetet mellan civila och militära intressen i fråga om sjukhus på Gotland.

Revisorerna hava meddelat, att sedan 1940 års militära byggnadsutredning anmodats avgiva yttrande i anledning av medelsframställningar beträffande vissa sjukhusbyggnader på Gotland, utredningen under hänvisning till att en allmän plan borde uppläggas för ett slutligt ordnande av frågan om sjukvårdsplatser för försvarsväsendets olika truppförband och formationer på Gotland hemställt, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt utredningen att i samråd med cheferna för armén, marinen och flygvapnet snarast möjligt utarbета och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag jämte kostnadsberäkning å sjukhuslokaler utöver redan befintliga för olika truppförband och formationer på Gotland. Denna framställning bifölls av Kungl. Maj:t den 25 april 1940. Utredningen har genom underdånig skrivelse den 21 juli 1941 framlagt plan för militära sjukhusbyggnader på Gotland.

Representanter för utredningen jämte representanter för cheferna för armén och marinen samt medicinalstyrelsen besökte den 20 och 21 maj 1941 de olika militära sjukhusinrättningarna på Gotland. Vid besöket avhandlades hithörande frågor med dåvarande landshövdingen, vilken framförde vissa önskemål sammanfallande med den civila befolkningens intressen i samband med dessa frågor, och med militärbefälhavaren, vilken då bereddes tillfälle att framföra sina synpunkter i ämnet och ävenledes sedermera delgivits utredningens yttrande och förslag.

Enligt vad revisorerna inhämtat föreligga inom Gotlands läns landsting planer på att, om den ekonomiska frågan kan ordnas på ett tillfredsställande sätt, antingen kring det nuvarande lasarettet i Visby som kärna utbygga ett centrallasarett för länet eller ock nybygga ett centrallasarett i närheten av Visby. Om ett visst antal för den militära krigssjukvården erforderliga platser utöver dem, som redan finnas i det nuvarande beredskapssjukhuset i Visby, kunde beredas i anslutning till det planerade centrallasarettet, exempelvis i baracker att användas för militär sjukvård under krig, kunde detta

enligt vad som framhållits i 1940 års militära byggnadsutrednings ovanberörda plan, vara till fördel för både de civila och de militära myndigheterna. Jämväl denna fråga behandlades vid ovannämnda överläggning mellan utredningen och dåvarande landshövdingen. Även landshövdingen framhöll härvid de fördelar, som kunde vinnas för tillgodoseende av såväl den militära som civila sjukvården på Gotland genom ett samarbete av antytt slag. Landshövdingen påpekade de icke oväsentliga ekonomiska fördelarna härav.

Frågan är emellertid enligt 1940 års militära byggnadsutredning bland annat beroende av de militära anvisningar, överbefälhavaren äger att lämna. Utredningen har i sin plan framhållit, att ett närmare ingående härå skulle föranleda betydande utredningsarbete i samarbete med representanter för landstinget med flera. På grund härav har utredningen icke ansett sig böra avgiva något förslag i frågan utan har endast framhållit, att en eventuell prövning borde ske i annat sammanhang.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna vilja framhålla betydelsen av att det samarbete mellan vederbörande civila och militära myndigheter i fråga om planläggningen av sjukvården på Gotland, som i viss mån inletts, fullföljes i samband med Gotlands läns landstings blivande beslut om anordnande av ett centrallasarett för länet. Med hänsyn till Gotlands isolerade läge synes det vara av stor betydelse, att man vid planläggningen av detta lasarett tager hänsyn till behovet av att i största möjliga utsträckning kunna meddela specialvård inom olika sjukvårdsområden. Revisorerna förutsätta, att vid det åsyftade samarbetet hänsyn tages jämväl till det ökade vårdbehov, vartill 1941 års försvarsutrednings förslag till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid m. m. kan föranleda.

I detta sammanhang bör jämväl beaktas möjligheten att för den civila sjukvårdens behov i fredstid utnyttja förefintliga krigssjukhus på Gotland.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse* och *medicinalstyrelsen*. Medicinalstyrelsen har erinrat om sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 mars 1939 angående statsbidrag till viss utbyggnad av lasarettet i Visby m. m. Av nämnda skrivelse framgår, att medicinalstyrelsen föreslagit, att ett samgående i stor utsträckning mellan civil och militär sjukvård skulle anordnas på Gotland. Detta styrelsens förslag har emellertid, fortsätter styrelsen, icke vunnit anslutning från varken landstinget därstädes eller de militära myndigheterna, varför styrelsen för närvarande icke ser någon möjlighet till frågans lösning i enlighet med de av statsrevisorerna angivna riktlinjerna.

Riksdagen delar den av 1940 års statsrevisorer uttalade uppfattningen om vikten av att allvarliga ansträngningar göras för att skapa ett för hela landets sjukvårdsberedskap önskvärt ytterligare utvidgat samarbete mellan statliga myndigheter, landsting och kommuner samt frivilliga organisationer. Kraven på vårt lands allmänna sjukvårdsberedskap och den tillgängliga sjukvårdspersonalens mest ändamålsenliga utnyttjande ävensom nödvändigheten av kostnadernas begränsning skulle härigenom bäst tillgodoses.

Vad nu närmast beträffar planläggningen av sjukvården på Gotland hava

revisorerna under förevarande paragraf framhållit angelägenheten av att ett samordnande sker mellan vederbörande civila och militära myndigheter i samband med Gotlands läns landstings blivande beslut om anordnande av ett centrallasarett för länet. Då såsom i ärendet upplysts vissa divergenser härvidlag synas föreligga mellan landstinget och de militära myndigheterna, finner sig riksdagen, med hänsyn till betydelsen av att denna fråga löses på ett tilfredsställande sätt, böra underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Under återopande av det anförda får riksdagen alltså anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande frågan om samordnandet av de civila och militära intressena beträffande sjukhus på Gotland.

3:o).

Användning inom marinen av tullverkets kustbevakningspersonal m. m.

Under försvarsdepartementet, § 8, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om beredande av utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning.

I skrivelse den 12 november 1940 hemställde generaltullstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte förordna om verkställande av utredning rörande utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Anledningen härtill var att arbetsuppgifterna för tullverkets kustbevakningspersonal icke vore tillräckliga för att bereda personalen full sysselsättning. Sedan utredning genom särskilt tillsatta sakkunniga verkställts och detta spörsmål varit föremål för riksdagens prövning, utfärdade Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 författningar i ämnet (nr 497 och 498). Enligt dessa författningar skall vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap tullverkets kustbevakning från och med den dag och i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer stå till marinens förfogande och ingå i marinens krigspolis.

Revisorerna hava funnit det vara av intresse att undersöka, i vad mån bestämmelserna i berörda författningar för krigspolisen vid marinen satts i tillämpning och sålunda medfört utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning.

Enligt vad som inhämtats har, framhålla revisorerna, den i ifrågavarande författningar reglerade organisationen ännu icke trätt i tillämpning. Organisationen i fråga är därjämte icke fullständigt genomförd. Sålunda hava vederbörande marindistriktschefer ännu icke utsett marinpolischefer. I anledning härav är frågan om möjligheterna att bereda personalen vid tullverkets kustbevakning utvidgade arbetsuppgifter alltjämt olöst.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har personalen vid tullverkets kustbevakning hittills icke — såsom avsetts — tagits i anspråk för arbets-

uppgifter inom marinens krigspolis. En väsentlig orsak härtill synes vara, att den avsedda organisationen icke blivit helt genomförd, närmast beroende därpå, att det varit förenat med svårigheter att besätta befattningarna såsom marinpolischefer. Med hänsyn därtill att såsom kompetensvillkor för erhållande av sådan befattning uppställts juridisk utbildning, har det visat sig omöjligt att på erbjudna villkor erhålla lämpliga personer till dessa befattningar.

Med beaktande av de arbetsuppgifter, som åligga marinpolischefer, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida kravet på juridisk utbildning för innehavare av ifrågasatt befattningar bör under alla förhållanden vidhållas. Erinras må, att enligt nämnda av chefen för marinen utfärdade bestämmelser för krigspolistjänsten vid marinen skall till marinpolischef *om möjligt* utses juridiskt utbildad person. Ur effektivitetssynpunkt synes det revisorerna önskvärt, att de med dessa befattningar förenade göromålen bestridas av tjänstemän tillhörande tullverkets kustbevakning, förslagsvis av kustdistriktschefer. Genom den nu ifrågasatta föreningen av befattningar kan givetvis en besparing i statsverkets utgifter för ändamålet ernås.

Revisorerna vilja slutligen särskilt framhålla olämpligheten av att personal och båtar tillhörande tullverkets kustbevakning i den omfattning som varit fallet fått ligga överksamma, under det att personal och förhyrda båtar tillhörande sjövärnsskåren tagits i anspråk för sådana uppgifter — bland annat sjöfartskontrollen — som enligt revisorernas mening lika väl kunnat utföras av kustbevakningspersonalen.

Revisorerna anse, att åtgärder snarast böra vidtagas för vinnande av ändring i nu berörda hänseende.

Förklaringar hava avgivits av *chefen för marinen* och *generaltullstyrelsen*.

Chefen för marinen har framhållit såsom oundgängligt, att på marinpolischef uppställs kravet på förtrogenhet med uppgifter av polisiär karaktär. Då dylik personal emellertid icke har kunnat anskaffas bland krigsmaktens personal, har underdånig framställning gjorts i fråga om fastställande av lön för marinpolischefer. Avsikten är att, sedan lönefrågan lösts, utlysa befattningarna för ansökan lediga. Grundade skäl föreligga att förmoda, att befattningarna, därest lönefrågan blir löst på föreslaget sätt, inom kort tid kunna tillsättas. I avvaktan på beslut i detta ärende har marinpolisorganisationen, som i övrigt är förberedd, icke kunnat igångsättas. Detta är också, framhåller chefen för marinen, orsaken till att kustbevakningspersonalen ännu icke i avsedd utsträckning tagits i anspråk för tjänst vid marinen.

Generaltullstyrelsen har uttalat angelägenheten av att tullverkets kustbevakning så snart ske kan tages i anspråk för de avsedda arbetsuppgifterna inom marinens krigspolis. Därest det även i fortsättningen skulle vara förenat med svårigheter att besätta marinpolischefer, synes det generaltullstyrelsen kunna tagas under övervägande, huruvida icke åt kustdistriktscheferna skulle, utan att de förordnades till marinpolischefer, kunna tills vidare uppdragas att utöva befäl över krigspolispersonalen inom vederbörande distrikt med rättighet och skyldighet att till civila polismyndigheter överlämna ärenden, i vilka polisutredning erfordras.

I syfte att utvidga arbetsuppgifterna för tullverkets kustbevakning skall enligt av Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 utfärdade författningar vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap nämnda kustbevakning från och med

dag och i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer stå till marinens förfo-
gande och ingå i marinens krigspolis. Av vad revisorerna under förevarande
paragraf anfört synes framgå, att tullverkets kustbevakning det oaktat hit-
tills icke tagits i anspråk för arbetsuppgifter inom nämnda krigspolis. Anled-
ningen härtill synes vara, att de bestämmelser, som enligt ovannämnda kun-
görelse den 20 juni 1941 generaltullstyrelsen haft att efter samråd med che-
fen för marinen utfärda angående tillämpning av kungörelsen, ännu icke
blivit meddelade, vilket i sin tur beror på svårigheter att besätta befattning-
arna såsom marinpolischefer. Det synes riksdagen mindre tillfredsställande,
att frågan om kustbevakningens ianspråktagande för de avsedda arbetsupp-
gifterna inom marinens krigspolis ännu icke lösts, med påföljd att personal
och båtar tillhörande nämnda bevakning måst i stor omfattning ligga overk-
samma. Riksdagen finner omhandlade spörsmål vara av beskaffenhet att böra
påkalla snara åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Riksdagen får alltså anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt vid-
taga åtgärder för lösning av frågan rörande kustbevakningens användning i
marinens tjänst.

4:o).

Kontant ersättning för fri inkvartering till vissa värnpliktiga. Utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet.

Under försvarsdepartementet, § 9, hava revisorerna anmärkt på att vissa
värnpliktiga erhållit dubbelersättning för sina bostadskostnader.

Vad beträffar rätt för personal, å vilken krigsavlöningsreglementet tilläm-
pas, att åtnjuta inkvartering gälla härutinnan enligt krigsavlöningsreglemen-
tet de föreskrifter, som meddelas i särskild ordning. Genom brev den 23
februari 1940 har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter i angivet hänseende.

Jämlikt föreskrifterna i detta brev äger envar, å vilken krigsavlöningsreg-
lementet är tillämpligt, å tjänstgöringsorten (krigsförläggningensorten) eller
vid färd eller förrättning med trupp åtnjuta fri inkvartering eller förlägg-
ning genom kronans försorg. Vad sålunda är stadgat skall dock ej äga till-
lämpning beträffande personal, som icke i fredstid åtnjuter fri inkvartering
å tjänstgöringsorten och som finnes kunna under tjänstgöringen bibehålla
sitt vanliga kvarter. Kan ovan angivna inkvartering eller förläggning icke
lämpligen anordnas genom kronans försorg, eller anses personalen böra med-
givas att själv sörja härför, må personalen i stället för dylik förmån in natura
uppbära kontant ersättning enligt vissa närmare angivna belopp.

Revisorerna hava vid sin granskning uppmärksammat, att vissa värnplik-
tiga på grund av lokalförhållanden icke kunnat beredas inkvartering in
natura. Dessa värnpliktiga hava på grund härav med uppbärande av kont-
tant ersättning enligt föreskrifterna i ovan berörda brev den 23 februari 1940
medgivits att nattetid vistas i sina hem. Enligt vad revisorerna inhämtat hava

vissa av ifrågavarande värnpliktiga jämväl tillerkänts bostadsbidrag enligt bestämmelserna i förordningen den 17 april 1940 (nr 223) om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordningen) sådan densamma lyder enligt förordningen den 16 maj 1941 (nr 288).

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen hava värnpliktiga, som på grund av bristande kasernutrymmen medgivits att nattetid vistas i sina hem, samtidigt kommit i åtnjutande av dels kontant ersättning för inkvartering in natura dels ock bostadsbidrag. Här synes sålunda en form av dubbelutbetalning föreligga.

Beträffande möjligheten att undvika dubbelutbetalningar av detta slag må erinras, att enligt krigsfamiljebidragsförordningen vid behovsprövningen i fråga om bostadsbidrag hänsyn icke skall tagas till utgående kontant ersättning för inkvartering in natura. Ett dylikt hänsynstagande synes medföra svårigheter just av den art, som av arbetsmarknadskommissionen påtalats i fråga om månadslön.

Det lämpligaste sättet för vinnande av rättelse i berörda hänseende synes revisorerna vara, att föreskrifterna i nämnda kungl. brev den 23 februari 1940 ändras därhän, att värnpliktiga, som äga uppbära bostadsbidrag, icke må komma i åtnjutande av kontant ersättning för inkvartering in natura för sådan tid, då de på grund av förlägningsförhållandena medgivits att nattetid vistas i sina hem.

Yttranden hava avgivits av *tj. ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarsväsendets lönenämnd och statens arbetsmarknadskommission*. Samtliga hörda myndigheter hava intet haft att erinra mot revisorernas förslag.

Under § 10 i sin berättelse hava revisorerna till behandling upptagit frågan rörande utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet.

Under nu rådande förstärkta försvarsberedskap tillämpas å militär och civilmilitär personal bestämmelserna i avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglementet). Enligt bestämmelserna i 9 § 6 mom. samma reglemente är avliden löntagares dödsbo berättigat till månadslön till och med kalendermånaden näst efter den, varunder dödsfallet inträffat. Sker begravningen genom dödsboets försorg, skola förefintliga för fredstid gällande bestämmelser om begravningshjälp äga tillämpning. Med stöd av nämnda bestämmelser äger dödsboet efter en beställningshavare, som avlider exempelvis den 1 oktober, uppbära dels begravningshjälp med 400 kronor jämte eventuellt skillnadsbelopp, dels familjepension från och med dagen näst efter den, då beställningshavaren avlidit, dels ock månadslön för oktober och november månader. Enligt i fredstid gällande bestämmelser hade avlöning endast utgått till och med dagen för frånfallet.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande

Såsom av det ovan anförda framgår medför den nuvarande tillämpningen av krigsavlöningsreglementet en förlängning — i visst fall uppgående ända till 2 månader — av den tid, varunder avlöning jämlikt det i fredstid gällande militära avlöningsreglementet må åtnjutas. Enligt revisorernas mening

föreligga icke tillräckliga skäl för att under förhållanden, då krigstillstånd icke är rådande och då gällande pensionsbestämmelser i vanlig ordning kunna träda i tillämpning, medgiva en dylik förmån

Yttranden hava avgivits av *chefen för armén, arméförvaltningens civila departement, chefen för marinen, marinförvaltningen, chefen för flygvapnet, flygförvaltningen och försvarsväsendets lönenämnd*. Chefen för marinen och marinförvaltningen hava ställt sig tveksamma mot revisorernas förslag, under det att de övriga hörda myndigheterna tillstyrkt detsamma.

Under § 9 hava revisorerna framhållit, hurusom gällande bestämmelser möjliggöra, att värnpliktig, som på grund av bristande kasernutrymme medgivits att nattetid vistas i sitt hem, samtidigt kan komma i åtnjutande av dels kontant ersättning för inkvartering in natura dels ock bostadsbidrag. Då detta innebär dubbelutbetalning av ersättning för värnpliktigs hyreskostnader, vilket icke kan anses motiverat, finner riksdagen liksom revisorerna erforderligt att åtgärder vidtagas för vinnande av rättelse i berörda hänseende.

Under § 10 hava revisorerna anmärkt på det förhållandet, att den nuvarande tillämpningen av krigsavlöningsreglementet medför en förlängning — i visst fall uppgående ända till 2 månader — av den tid, varunder avlöning jämlikt det i fredstid gällande militära avlöningsreglementet må åtnjutas. I likhet med revisorerna, med vilka bland andra försvarsväsendets lönenämnd instämt, finner riksdagen den i krigsavlöningsreglementet medgivna förmånen för avliden löntagares dödsbo att uppbära månadslön till och med kalendermånaden näst efter den, varunder dödsfallet inträffar, principiellt icke böra utgå under tid, då krigstillstånd i egentlig mening icke är rådande.

Med anledning av vad sålunda anförts har riksdagen funnit påkallat, att de av revisorerna ovan under §§ 9 och 10 behandlade frågorna göras till föremål för närmare utredning, vilken lämpligen bör verkställas av försvarsväsendets lönenämnd.

Under återopande av det anförda får riksdagen alltså anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt försvarsväsendets lönenämnd att verkställa utredning i ovan berörda frågor rörande kontant ersättning för fri inkvartering till vissa värnpliktiga och utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet.

5:o).

Avlöning till elever vid flygkrigshögskolan.

Under försvarsdepartementet, § 11, hava revisorerna framställt erinringar beträffande elevernas vid flygkrigshögskolan avlöningsförhållanden.

Jämlikt särskilt stadgande i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 479) med tilläggsbestämmelser till militära avlöningsreglementet skall Stockholm anses utgöra förläggningssort bland annat för officer, som kommenderats såsom elev vid någon av de militära högskolorna, under tiden till kommenderingens upp-

hörande. Sådan officer är enligt föreskrift i militära avlöningsreglementet jämväl berättigad till ersättning för flyttningskostnad till och från Stockholm i anledning av ifrågavarande kommendering.

Syftet med ifrågavarande bestämmelser har varit att bereda möjlighet för utom kommenderingsorten förlagd personal att utan ekonomiska uppoffringar mottaga här omförmälda kommenderingar, vilka i allmänhet förutsatts äga en varaktighet av 2 år eller därutöver.

I och med att flygkrigshögskolan inrättades blevo ovan anförda bestämmelser i militära avlöningsreglementet jämte tilläggsbestämmelser tillämpliga å beställningshavare, som kommenderats såsom elev vid nämnda högskola.

Revisorerna hava bland annat erinrat, att flertalet av eleverna vid flygkrigshögskolan beräknas komma att uppehålla sig i Stockholm endast under den omkring sex månader pågående allmänna kursen och att för dem, som komma att fortsätta vid den högre kursen, ett avbrott om minst sex månader med tjänstgöring vid flygförband utom Stockholm beräknades uppstå.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Med hänsyn till att flertalet av eleverna vid flygkrigshögskolan beräknas komma att uppehålla sig i Stockholm endast under den omkring 6 månader pågående allmänna kursen och då för dem, som komma att fortsätta vid den högre kursen, ett avbrott om minst 6 månader med tjänstgöring vid flygförband utom Stockholm beräknas uppstå, synes skäl icke föreligga, att här avsedda elever under vistelsen i Stockholm komma i åtnjutande av lön efter Stockholms ortsgrupp samt ersättning för flyttningskostnader. I sistnämnda hänseende må särskilt erinras om de merkostnader för hyra, som kunna uppstå i samband med flyttningen.

I anslutning till den ovan lämnade redogörelsen vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke föreskriften i tilläggsbestämmelserna till militära avlöningsreglementet om att Stockholm skall anses utgöra förläggningssort för elev vid någon av de militära högskolorna bör ändras beträffande elever vid flygkrigshögskolan.

Yttrande har avgivits av *försvarsväsendets lönenämnd*, som instämt i revisorernas uppfattning i berörda fråga. Lönenämnden har emellertid samtidigt erinrat därom, att beträffande eleverna vid den allmänna kursen å kustartillerilinjen vid sjökrigshögskolan gällde likartade förhållanden som de, vilka vore förhanden i fråga om eleverna vid flygkrigshögskolan. Med hänsyn härtill syntes lönenämnden bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna böra tagas under förnyad omprövning.

Den korta tid av sex månader, under vilken utbildningen av flertalet elever vid flygkrigshögskolan är förlagd till Stockholm, anser riksdagen icke motivera, att eleverna under uppehållet i Stockholm komma i åtnjutande av lön efter Stockholms ortsgrupp samt ersättning för flyttningskostnad. Framhållas må att syftet med gällande bestämmelser på området varit att bereda möjlighet för utom kommenderingsorten förlagd personal att utan ekonomiska uppoffringar mottaga här omförmälda kommenderingar, vilka i allmänhet förutsatts äga en varaktighet av två år eller därutöver. Riksdagen finner därför en ändring i anmärkta avseende påkallad.

Såsom försvarsväsendets lönenämnd i ärendet erinrat, gälla beträffande eleverna vid den allmänna kursen å kustartillerilinjen vid sjökrigshögskolan likartade förhållanden, som de, vilka äro för handen i fråga om eleverna vid flygkrigshögskolan.

På grund av det anförda anser riksdagen i likhet med lönenämnden, att frågan om bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna bör tagas under förnyad omprövning.

Riksdagen får alltså anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna under förnyad omprövning.

6:o).

Borttagande av öretalen från kronodebetsdelarna.

Under finansdepartementet, § 26, hava revisorerna meddelat, att de undersökt möjligheterna för ett bortarbetande av öretalen från kronodebetsdelarna.

Revisorerna hava erinrat, att det stora flertalet av de i kronouppbörderna ingående olika utskyldstitlarna uträknas och påföras i öretal. Revisorerna hava härefter ingått på konsekvenserna härav och framlagt vissa förslag till rationalisering och i sådant avseende framhållit följande.

Antalet kronodebetsdelar närmar sig numera 4 miljoner. De till postverket inbetalade kronoskattepostanvisningarna inklusive värnskatteanvisningar uppgingo för budgetåret 1940/41 till omkring 4,350,000.

Innan skattebeloppen blivit slutligt redovisade, hava de passerat ett stort antal led i redovisningen. Det första uträknandet sker i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten i inkomstlängden, i fråga om vissa andra utskyldstitlar i särskilda förteckningar eller längder. De uträknade beloppen å samtliga titlar införas i uppbördsboken och påföras debetsdelarna. De fördelas därefter enligt särskilda regler på två betalningstillfällen. I den mån inbetalning sker genom postverkets försorg, utskrivs därvid särskilda journalkvitton. De inbetalda beloppen summeras, redovisas vidare till vederbörande uppbördsmyndighet, avstämmas, underkastas revision m. m. I fråga om belopp, som ej inbetalas i tid, sker restföring med specifikt angivande av beloppet å varje särskild utskyldstitel. Nästa led blir i många fall att restlängdsutdrag utskrivs. Belopp, som indrivs eller som avkortas och avskrivs, redovisas av landsfiskal specifikt med angivande av exakta beloppet för varje ifrågakommande utskyldstitel. Samma princip gäller i viss utsträckning vid utskrivandet av balanslängder över utestående oredovisade utskylder o. s. v.

Det förefaller revisorerna uppenbart, att en högst väsentlig rationalisering skulle ernås, om utskyldstitlarna över huvud taget påfördes endast i helt krontal. Revisorerna hava icke förbisett, att genomförandet av en sådan ordning kan stöta på svårigheter, som ej enbart äro av teknisk art. I fråga om flertalet egentliga skattetitlar torde emellertid syftet kunna — utan någon minskning av inkomsterna — ernås genom lämplig omläggning av skatteskälorna. Vad beträffar vissa utskylder och avgifter, som uppbäras vid kronouppbörderna, torde det, som tidigare berörts, redan av andra skäl vara

önskvärt, att uppbörden sker annorledes än i sammanhang med kronouppbörden. Ersättning för debiteringen torde kunna uttagas på annat sätt än genom debetsedelslösen.

Därest det icke lämpligen låter sig göra att gå så långt i förenkling som ovan ifrågasatts, återstår likväl att undersöka möjligheten av en sådan teknisk förenkling, att debetsedelns slutsumma avjämnas till helt krontal. Härigenom skulle i varje fall de direkta uppbördskostnaderna minskas.

Enligt en inom generalpoststyrelsen verkställd, till synes försiktigt hållen beräkning torde redan i avseende på den genom postverkets försorg verkställda kronouppbörden öresbeloppens slopande kunna beräknas medföra en tidsvinst i kassatjänst, motsvarande omkring 2,000 arbetsdagar. Summeringsarbetet beräknas minska med cirka 40 procent, vilket approximativt räknat skulle motsvara sammanlagt cirka 1,400 arbetsdagar för år. En uppskattning av den totala arbetsminskningen har lett till en beräknad kostnadsbesparing av i runt tal 30,000 kronor per år. Detta är naturligt nog endast en liten del av den besparing som ett slopande av öretalen å debetsedlarna bör kunna förväntas medföra.

För den skattskyldige skulle det uppenbarligen medföra påtagliga fördelar, om debetsedeln slutade på helt krontal, i varje fall skulle inbetalningen underlättas.

Revisorerna inse väl, att även en sådan till synes blygsam reform som den nu senast föreslagna kan vara förknippad med vissa svårigheter, men hålla för sannolikt, att dessa låta sig lösas.

Med hänsyn till det ovan anförda finna revisorerna synnerligen önskvärt, att frågan om öretalens slopande från kronodebetsedlarna göres till föremål för utredning.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket*, vilka båda myndigheter anslutit sig till revisorernas förslag. Riksräkenskapsverket har därjämte gjort de olika i kronouppbörden ingående utskyldstitlarna till föremål för granskning i syfte att utröna, i vad mån gällande bestämmelser lägga hinder i vägen för reformens genomförande.

Riksräkenskapsverket har framhållit, att därest man vill ernå en verklig rationalisering man bör inrikta sig på en reform av det slag revisorerna i första hand ifrågasatt, av den innebörd alltså att de utskyldstitlar, som ingå i kronouppbörden, redan vid debiteringen påföras endast i helt krontal. Detta innebure, att i kronouppbörden skulle ingå allenast sådana utskyldstitlar, som lämpligen låte sig påföras uteslutande i helt krontal. Från angivna utgångspunkt har ämbetsverket gjort de olika utskyldstitlarna till föremål för en ingående granskning. Beträffande inkomst- och förmögenhetsskatt, värnsskatt och särskild skatt å förmögenhet har ämbetsverket härvid föreslagit, att öretalen redan vid debiteringen skulle borttagas, utan ingrepp i skatteskalorna, på det sätt att, om det uträknade skattebeloppet skulle sluta på öretal, som uppgår till eller överstiger 50, skattebeloppet skulle jämkas till närmast högre hela krontal men i motsatt fall till närmast lägre hela krontal, dock att lägsta skatt skulle vara en krona. En sådan reform borde enligt verkets mening genomföras redan i avseende på de skatter, som komme att grunda sig på 1942 års taxering. I samband med förenämnda granskning har riksräkenskapsverket påyrkat, att vissa nu i

kronouppbörderna ingående utskyldstitlar skulle bliva föremål för uppbörd i annan ordning och att vissa andra, som sällan förekomma och som bruka utgå med små belopp, skulle helt avskrivas. I fråga om de kommunala skatter, som ingå i kronouppbörderna, liksom beträffande olycksfallsförsäkringsavgifter m. m. borde förutsättningarna för reformens genomförande närmare utredas. Härvid borde även möjligheten att avskaffa debetsedelslösen i dess nuvarande form undersökas. Kostnaderna för debiteringen kunde — i varje fall som ett provisorium — uppföras på riksstaten.

Beträffande innebörden av de fördelar, som skulle vinnas genom den ifrågasatta reformen, har riksräkenskapsverket framhållit, att debiteringen skulle väsentligt förenklas och skatteinbetalningen underlättas. De största fördelarna skulle likväl vinnas i fråga om restindrivningen och dess redovisning. Verket har erinrat, att inemot 30 procent av hela antalet debetsedlar å 1940 års kronoutskylder uppförts å restlängd. Varje restförd debetsedel torde, innan den blivit slutligt redovisad, i genomsnitt hava föranlett, att ett 40-tal belopp — i vilka öretal normalt ingå — utskrivits och blivit föremål för summeringsåtgärder. Fel vid avstämning och redovisning hänförde sig vanligen just till öretalen, framhåller ämbetsverket vidare.

Revisorerna hava under förevarande paragraf undersökt möjligheterna för ett bortarbetande av öretalen från kronodebetsdelarna. En förenkling i sådant avseende hava synts revisorerna kunna ske därigenom, att de utskyldstitlar, som ingå i kronouppbörderna, redan vid debiteringen påföras endast i helt krontal. Därest detta icke låte sig göra syntes revisorerna den utvägen föreligga, att debetsedelns slutsumma avjämnas till helt krontal.

Det synes riksdagen som om genomförandet av en reform särskilt av det slag, revisorerna i första hand ifrågasatt, skulle innebära en högst väsentlig rationalisering på ifrågavarande område, varigenom personalminskningar och kostnadsbesparingar kunde ernås. Såväl statskontoret som riksräkenskapsverket hava anslutit sig till det av revisorerna framförda uppslaget. Även riksdagen finner detsamma vara förtjänt av beaktande och att omhandlade fråga bör göras till föremål för närmare utredning.

Under återopande av det anförda får riksdagen alltså anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande frågan om bortarbetande av öretalen från kronodebetsdelarna.

7:0).

Avlöningsförmåner för icke-ordinarie personal.

Under finansdepartementet, § 30, hava revisorerna behandlat den icke-ordinarie personalens inom statsförvaltningen anställnings- och avlöningsförhållanden.

Revisorerna hava inledningsvis redogjort för gällande bestämmelser och tidigare framlagda förslag rörande anställningsformer och avlöning till den icke-ordinarie personalen.

Revisorerna hava ansett det vara av intresse att närmare undersöka den icke-ordinarie personalens anställnings- och avlöningsförhållanden samt därmed sammanhängande spörsmål inom skilda delar av den civila statsförvaltningen. Undersökningen har emellertid begränsats till att omfatta huvudsakligen de två stora personalgrupper, som utgöras av administrativa amanuenser och därmed jämställd personal inom den allmänna civilförvaltningen — som regel rekryteringspersonal till befattningar i 18 och högre lönegrad — samt skriv- och kontorsbiträden inom civilförvaltningen i sin helhet. Revisorerna hava dock ansett sig böra utsträcka undersökningen att omfatta motsvarande befattningshavare vid vissa militära förvaltningsmyndigheter.

Revisorerna hava för den skull med ledning dels av infortrade uppgifter angående ifrågavarande personals arvode eller lön vid anställningens början, de tider, under vilka begynnelselönen eller arvodet utgått, samt tidpunkten för vederbörandes antagande till extra och extra ordinarie befattningshavare ävensom placeringen i lönegrad därvid, dels ock av vederbörande myndigheters tjänstematriklar eller avlöningsliggare uppgjort en i berättelsen intagen sammanställning. Beträffande kommunikationsverken samt vissa större centrala ämbetsverk hava allenast summariska uppgifter infortrats. Undersökningen har företrädesvis avsett under femårsperioden den 1 juli 1936—den 30 juni 1941 nyanställd personal, som sistnämnda dag kvarstått i tjänst.

Revisorerna, som lämnat en redogörelse för de iakttagelser revisorerna gjort vid granskningen av uppgifterna för de olika verken och myndigheterna, hava sammanknutit dessa sina iakttagelser i följande allmänna uttalande.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen framgår, att behovet av reglerande föreskrifter i fråga om anställningsformer och avlöning till icke-ordinarie personal redan tidigt uppmärksammats och att frågan härom därefter vid ett flertal tillfällen varit föremål för behandling. Hittills utfärdade föreskrifter synas emellertid icke reglera förhållandena inom ifrågavarande område på ett tillfredsställande sätt.

Revisorernas utredning visar, att såväl anställningsformerna som avlöningsförhållandena för den icke-ordinarie personalen inom olika verk förete mycket stora ojämnheter. Personal med amanuensgöromål finnes sålunda placerad i alla lönegrader från 10 till 18 och kvinnlig biträdespersonal i alla lönegrader från 1 till 4 samt i vissa fall även i högre lönegrader. Medan befattningshavare i vissa verk anställas såsom tillfälligt anställd personal och kvarstå i denna anställningsform under lång tid, antages redan från början personalen i andra verk till extra tjänstemän och i ytterligare andra verk till extra ordinarie tjänstemän. Att dessa förhållanden i och för sig äro otillfredsställande ligger i öppen dag. Personalen vid vissa verk kan under sådana omständigheter anse sig mindre väl tillgodosedd, medan vid andra verk personalen synes alltför väl tillgodosedd. I vissa fall, som kommit till revisorernas kännedom, hava ifrågavarande ojämnheter medfört, att personal, som under en tids tjänstgöring i visst verk inhämtat någon förtrogenhet och vana vid göromålen inom detta, därefter övergått till befattning med i stort sett enahanda arbetsuppgifter vid annat verk, men med bättre avlöningsvillkor och förmånligare befordringsmöjligheter.

Visserligen föreligga åtskilliga svårigheter att i detalj reglera den icke-ordinarie personalens anställningsformer och avlöningsförhållanden gemensamt för samtliga verk med deras skiftande arbetsuppgifter och organisation. En sådan reglering kan givetvis mölas av gensagor från olika verk — framför allt från dem som nu utmäta de största förmånerna — under uppgift att det arbete, som av de nyanställda kräves, både till omfattning och kvalitet ligger över genomsnittet och därför motiverar större förmåner än de genomsnittliga. Revisorerna, som icke bortse från att sådana förhållanden kunna föreligga och ej heller förbise den betydelse tjänstemannens individuella egenskaper har för hans arbete, anse emellertid att dylika omständigheter icke böra utgöra hinder för att större likformighet åstadkommes de olika verken emellan i fråga om förmånerna till nyanställd personal. Med hänsyn härtill och till de av revisorerna gjorda iakttagelserna anse revisorerna behov av reglerande föreskrifter på förevarande område föreligga.

Vid utformandet av de föreskrifter, som enligt revisorernas mening sålunda äro erforderliga, torde till en början böra beaktas spörsmålet om kompetensföreskrifter för icke-ordinarie personal. Redan 1902 års löneregleringskommitté ansåg sig såsom nämnts kunna fastslå, att av tvenne examina, av vilka den lägre icke för sig medför tillräcklig kompetens för viss befattning, den högre har benägenhet att undantränga den lägre. Revisorerna vilja på grund av sina iakttagelser icke blott vitsorda, att denna tendens alltjämt äger bestånd, utan hava även konstaterat, att tendensen i många fall förorsakat, att högre kvalifikationer krävas än som motiveras av göromålets art. En följd härav blir ofta, att sedan den högre kompetensen blivit regel befattningshavarna under åberopande av just sin högre kompetens kräva en högre löneställning. I detta sammanhang vilja revisorerna omnämna en uppgift, som lämnats av Stockholms stads arbetsförmedling. Enligt denna uppgift har vid förfrågningar från de statliga verken angående vikarierande skriv- och kontorsbiträden så gott som undantagslöst uttryckts önskemål, att vederbörande skulle hava avlagt studentexamen eller innehava normalskolekompetens. I och för sig är härom ingenting att säga. Det bör emellertid nämnas, att arbetsförmedlingen upplyser, att ersättningen till personer med den önskade kompetensen under sommaren 1941 i allmänhet utgick med omkring 200 kronor för månad, medan ersättningen till skrivbiträden med folkskoleutbildning, skrivmaskinskurs och någon praktik vid samma tid ej sällan stannade vid 150 kronor för månad.

Det torde icke få anses uteslutet, att nu berörda förhållanden i någon mån påverka tillströmningen till högre undervisningsanstalter. Är det känt, att högre examensmeriter giva ökade möjligheter att vinna anställning i de statliga verken, kan det nämligen för den enskilde medborgaren ofta te sig förmånligare att förlänga studietiden med några år för att med större utsikter till framgång därefter kunna söka sådan anställning. Nu berörda förhållanden och den tidigare nämnda omständigheten att högre kompetens framkallar krav på högre lön torde ofta samverka till att i det långa loppet skruva upp lönerna till högre belopp än som med hänsyn till arbetets art vore påkallat. Härtill kommer, att arbetsglädjen hos en befattningshavare, som nödgas syssla med enklare göromål än som motsvarar hans kompetens, ofta torde menligt påverkas av känslan härav.

Med de anförda synpunkterna på frågan om kompetensföreskrifter hava revisorerna endast velat understryka angelägenheten av att spörsmålet om lörens anpassande efter arbetets art och därför erforderlig kompetens ägnas den största uppmärksamhet.

Vad härefter angår den form, som bör väljas vid en befattningshavares

första anställning i verket, anse revisorerna, att vederbörande icke i andra fall än då särskilda omständigheter därtill föranleda omedelbart bör antagas till extra ordinarie tjänstemän.

Då anställning sker av rekryteringspersonal eller eljest för tillgodoseende av ett för längre tid förefintligt om ock ej bestående behov av arbetskraft, vill det förefalla revisorerna, som om enklaste möjligheten att vinna ett enhetligt lönesystem skulle vara, att vederbörande — åtminstone vid civilförvaltningen — antages till extra tjänsteman. Endast då fråga är om sjuk- eller semestervikariat eller annat tillfälligt behov av arbetskraft, bör vederbörande anställas såsom tillfällig tjänsteman, därvid ersättningen självfallet icke bör bestämmas till högre belopp, än som motsvarar lönen för jämförlig extra tjänsteman. Med hänsyn till att tjänstemannens första anställning i flertalet fall utgör en utbildnings- och prövotid bör vid anställning såsom extra tjänsteman den för jämförlig extra ordinarie tjänsteman ifrågakommande lönegraden i allmänhet icke omedelbart komma till användning. I stället torde för den nyanställda personalen böra användas en lönegrad, som ligger lägre på löneskalan. I fråga om manlig personal synes den praxis, som utbildats exempelvis inom statsdepartementen och som innebär, att den nyanställda personalen placeras fyra till fem lönegrader under den för jämförlig extra ordinarie personal använda, innefatta en godtagbar lösning. Vid nyanställning av kvinnlig personal torde i möjligaste mån böra eftersträvas anslutning till det för sådan personal i allmänna arbetsmarknaden gällande löneläget. Framhållas må, att anställning såsom extra tjänsteman icke är av fastare natur än anställning såsom tillfällig befattningshavare och att svårigheter därför icke behöva befaras, för den händelse vederbörande icke befines lämplig eller behövet av hans arbetskraft framdeles skulle bortfalla.

Utan att närmare ingå på frågan om vilken tid, som normalt bör förflyta mellan första anställningsdag och tidpunkten för antagandet till extra ordinarie tjänsteman — under denna tidsperiod kan givetvis den extra tjänstemannen hava befodratts till högre lönegrad än som vid anställningens början tillkommit honom — vilja revisorerna likväl framhålla, att denna tid icke bör sättas alltför kort. Med hänsyn till de förmåner i skilda avseenden, som numera tillkomma extra ordinarie tjänstemän, främst tjänste- och familjepensionsrätten, synes en tjänstgöring på 3 år — vari i förekommande fall borde få inräknas tingstjänstgöring eller annan jämförbar utbildningstid eller anställning — före antagandet till extra ordinarie tjänsteman icke kunna anses innefatta någon obillighet.

Vad slutligen angår befattningarnas inplacering inom löneplanerna, som enligt revisorernas iakttagelser icke sker efter något enhetligt system, vilja revisorerna föreslå, att det av 1928 års lönekommitté framförda förslaget, enligt vilket det i regel skall ankomma på Kungl. Maj:t att pröva och fastställa antalet extra ordinarie befattningar vid varje verk med angivande tillika av befattningarnas placering i lönegrad, tages under förnyat övervägande. En dylik anordning utgör enligt revisorernas mening en oundgänglig förutsättning för åstadkommande av reda och ordning på förevarande område. Erfarenheterna från de förvaltningsområden, där en sådan ordning redan tillämpas, hava enligt vad som uppgivits för revisorerna icke talat mot ett utsträckande härav. Sålunda hava några särskilda svårigheter i fråga om rekryteringen icke kunnat förmärkas.

Med hänsyn till denna frågas betydelse ur såväl statsverkets som befattningshavarnas synpunkt hava revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet på densamma.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* och *allmänna lönenämnden*.

Statskontoret har framhållit, bland annat, att en lämplig åtgärd vore, att närmare föreskrifter utfärdades rörande det sätt och den ordning, som i allmänhet borde iakttagas i fråga om anställande och avlönande av rekryterings- och annan icke-ordinarie personal. Ehuru sådana bestämmelser icke torde kunna göras för ämbetsverken bindande, syntes statskontoret dock förekomsten av normerande regler på förevarande område bliva av icke ringa betydelse.

Allmänna lönenämnden har uttalat sig för, att den av revisorerna behandlade frågan gjordes till föremål för närmare utredning.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att betydande ojämnheter äro för handen med avseende å amanuens- och biträdespersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden samt att denna personals befordringsgång inom verken icke sker efter några enhetliga principer. Liknande förhållanden torde, såsom allmänna lönenämnden framhållit, föreligga även beträffande annan icke-ordinarie personal än den som omfattats av revisorernas utredning. Riksdagen finner därför angeläget, att reglerande föreskrifter meddelas för att, i den mån så är möjligt, åvägabringa enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen. Frågan på vad sätt detta lämpligen bör ske synes riksdagen böra bliva föremål för närmare utredning.

Riksdagen får alltså anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder för åvägabringande av enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden samt i fråga om befordringsgång för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen.

8:o).

Tryckeriernas leveranser till kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken.

Under ecklesiastikdepartementet, § 32, hava revisorerna behandlat frågan om utgallring av vissa handlingar ur vissa offentliga bibliotek.

Revisorerna hava närmare redogjort för omfattningen av de leveranser av biblioteksexemplar, som boktryckerierna översända till kungl. biblioteket samt till universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund.

Härefter hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att tryckerierna till vart och ett av ifrågavarande tre bibliotek årligen leverera omkring 90 hyllmeter vanligt tryck, över 80 hyllmeter tidningar och 30 å 35 hyllmeter småtryck. För bevarande av leveranstrycket kräves alltså sammanlagt mer än 600 hyllmeter om året. Med den ständigt stigande produktionen av tryckalster måste antagas, att behovet av utrymme för leveranstrycket successivt kommer att ökas.

Revisorerna inse till fullo värdet av att den nationella litteraturen — i ordets vidsträcktaste mening — i största möjliga fullständighet sammanföres och bevaras. Då de mycket betydande belopp, som under senare år anvisats

för beredande av ökade utrymmen åt biblioteken enligt vad ovan anförts visat sig otillräckliga och då nya anspråk på ytterligare medel för ändamålet följaktligen äro att emotse, finna revisorerna det emellertid nödvändigt att åtgärder nu vidtagas för nedbringande av utrymmesbehovet för leverans-tryck.

Svårigheterna att komma till rätta med detta spörsmål skola villigt erkännas. I första hand vilja revisorerna dock sätta i fråga, huruvida det verkliga kan anses nödvändigt att *all* litteratur samlas och bevaras på *tre* håll. Uppenbarligen kan all litteratur i en framtid tänkas bliva av värde för den vetenskapliga forskningen. Lika uppenbart torde emellertid vara, att värdet för framtida vetenskaplig forskning i allmänhet av utkommen litteratur kan i viss mån graderas. Nödvändigheten att på något sätt begränsa bibliotekens utrymmesbehov gör det enligt revisorernas mening påkallat med en utredning, om det icke vore tillräckligt att litteratur av mindre värde för forskningen i allmänhet bevarades på endast ett av biblioteken. De olägenheter, som skulle kunna uppstå för en eller annan forskare till följd av en sådan anordning, liksom de kostnader, som sovringen av materialet skulle förorsaka, torde mer än väl uppvägas av de besparingar i form av minskade byggnadskostnader, som skulle vinnas. Risken för att material av allmänt värde, som i det enskilda fallet skulle visa sig icke kunna ersättas, kunde genom olyckshändelse gå till spillo skulle givetvis ökas, men den torde få tagas på samma sätt som risken för statens arkivbestånd samt dess konstskatter och byggnadsmminnesmärken.

En ställning för sig inom litteraturen intar det s. k. småtrycket. Detta till synes efemära tryck, som vållar mycket arbete vid kontroll och uppordning, rymmer en mångfald typer och kategorier och sträcker sig från fullkomligt ligkiltigt accidenstryck till för forskningen obestridligen värdefullt primärmaterial. Genom de år 1941 beslutade ändringarna i tryckfrihetsförordningen har visserligen såsom »tillfällighetstryck» från leveransplikten undantagits en del småtryck, som utan tvekan icke förtjänar att bevaras. Men alljämt levereras såsom av revisorernas redogörelse framgår åtskilligt, som regelmässigt utgallras av biblioteken utan att dessa äro därtill formellt förpliktade. Redan denna omständighet talar enligt revisorernas mening för att småtrycket göres till föremål för en ingående undersökning, åsyftande att fastslå vad som omedelbart må kunna undangallras, vad som summariskt ordnat bör förvaras på endast ett håll och vad som är av sådan förstärangsvikt för forskningen, att det bör liksom hittills i väl ordnat och förtecknat skick förvaras vid samtliga tre bibliotek.

Vid denna utredning bör särskilt uppmärksammas, att innehållet i åtskilligt småtryck brukar återfinnas på annat håll. Så är exempelvis fallet med flertalet av statliga myndigheter utfärdade cirkulär och andra tryckalster, vilka förvaras i vederbörande myndighets — i vissa fall till riksarkivet eller landsarkiven överlämnade — arkiv. Samma är förhållandet med tidtabeller för busslinjer och mindre järnvägar, vilka så gott som undantagslöst annonseras i ortspressen och av vilka åtskilliga intagas i den av statens järnvägar utgivna tidtabellen, samt med en stor del bröllopskort och flertalet program, vilkas innehåll likaledes som regel i en eller annan form inflyter i ortspressen. I den mån innehållet kan återfinnas på annat håll anse revisorerna det vara av vikt att nu ifrågavarande tryck utgallras ur bibliotekens samlingar.

Slutligen vill det förefalla revisorerna, som om en särskild utväg borde undersökas i fråga om bibliotekens samlingar av tidningar. Dessa anlitas i stor utsträckning och äro av största värde för forskningen inom vitt skilda fack. Tidningarnas format gör dem emellertid ganska ohanterliga, vartill

kommer att materialet numera ofta är av sådan beskaffenhet, att de efter relativt kort tid komma att bli oanvändbara. Redan nu äro de båda universitetsbiblioteken försedda med viss fotografisk utrustning, som möjliggör reproduktion av materialet i form av fotostatiska kopior och småfilmsbilder. Erfarenheterna av den under det pågående kriget utförda arkivfotograferingen inom olika statsinstitutioner hava givit vid handen, att det numera är möjligt att för rimliga kostnader medelst fotografering reproducera även mycket stora arkivmassor. Det synes på grund härav ligga nära till hands att en utredning verkställas, om det icke skulle vara tekniskt möjligt att för överkomlig kostnad medelst fotografering överföra större eller mindre del av tidningssamlingarna på ett beständigare material än tidningspapper i ett format, som utgjorde blott en bråkdel av det ursprungliga.

Med hänsyn till vad nu anförts hava revisorerna velat fästa riksdagens särskilda uppmärksamhet på frågan om tryckeriernas leveranser till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken.

Yttranden hava avgivits av *riksbibliotekarien och kanslern för rikets universitet*, som bifogat yttranden av *överbibliotekarierna och de mindre konsistorierna vid universiteten i Uppsala och Lund*.

Riksbibliotekarien har framhållit, bland annat, följande.

Det problem, som beröres i riksdagens revisorers berättelse, d. v. s. problemet om kungl. bibliotekets möjlighet att ordna och för framtiden bevara det tryck, som på grund av leveransplikten årligen till dem överlämnas, har länge inom biblioteket varit föremål för övervägande. Ur forskningssynpunkt måste det anses som ett intresse att så mycket som möjligt av vår tids tryckproduktion bevaras till framtiden, men att bevara *allt*, som i tryck utkommer, kan givetvis aldrig komma i fråga. Någon inskränkning i bevarandet av den egentliga *bokproduktionen* läser emellertid icke lämpligen kunna förutsättas, utan torde eventuella begränsningsåtgärder komma att beröra dels tidningarna, dels det s. k. småtrycket, d. v. s. det tryck, som icke faller inom bokhandelns område utan har karaktär av tillfällighetstryck (program, affischer, smärre års- och revisionsberättelser, mindre reklam- och affärstryck m. m.).

Då frågan om helt eller delvis bevarande av dessa båda kategorier av tryck har väsentligen olika karaktär, har riksbibliotekarien i en närmare redogörelse behandlat dem var och en för sig.

Kanslern för rikets universitet har förordat, att den av revisorerna ifrågasatta utredningen kommer till stånd. Vad angår formen för en sådan utredning, har kanslern instämt med vad överbibliotekarien i Lund och mindre akademiska konsistoriet därstädes anført, nämligen att denna utredning lämpligen borde uppdragas åt cheferna för de berörda biblioteken.

Revisorerna hava genom sin här verkställda utredning påvisat behovet av att åtgärder nu vidtagas för nedbringande av utrymmesbehovet för leveranstryck. Samtliga hörda myndigheter hava ock vitsordat behovet av att det av revisorerna väckta spörsmålet utredes. Enligt riksdagens mening måste starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas för genomförandet av en rationell sovring av det tryck som bör bevaras. I första hand synes därvid böra övervägas, om det icke vore tillräckligt att litteratur av mindre värde

för forskningen i allmänhet bevarades på endast ett håll. Vidare torde frågan om det s. k. småtrycket böra göras till föremål för en ingående undersökning, åsyftande i första hand att fastslå vad som omedelbart må kunna utgallras. Ytterligare bör enligt riksdagens mening undersökas i vad mån bibliotekens samlingar av tidningar medelst fotografering kunna överföras på ett beständigare material än tidningspapper i ett format, som utgör blott en bråkdel av det ursprungliga. Slutligen torde i enlighet med universitetskanslerns i hans yttrande framförda förslag böra undersökas, om icke såsom bokmagasin kunde användas byggnader av mera anspråklös karaktär än de nuvarande monumentala biblioteksbyggnaderna.

Riksdagen, som erinrar om att Kungl. Maj:t i anledning av vad riksdagens år 1938 församlade revisorer anfört rörande arkiveringen av statsmyndigheternas handlingar genom beslut den 9 februari 1940 tillkallat särskilda sakkunniga att biträda med utredning av detta spörsmål, vill ifrågasätta, om icke åt dessa sakkunniga bör uppdragas att utreda jämväl nu ifrågavarande biblioteksspörsmål.

Riksdagen får alltså anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för nedbringande av de tre stora statsbibliotekens utrymmesbehov för leveranstryck samt därjämte till omprövning upptaga de spörsmål, som äga samband därmed.

9:0).

Statens lån och bidrag för egnahems- och bostadsförbättringsändamål.

Under jordbruksdepartementet, § 38, hava revisorerna framställt vissa erinringar mot nuvarande system för lån och bidrag för egnahems- och bostadsförbättringsändamål.

Efter att hava lämnat en redogörelse för gällande bestämmelser på området hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen finnes för närvarande en mångfald låne- och bidragsformer som alla hava till syfte att underlätta för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva egnahem eller att vidtaga förbättringar å dessa. Visserligen kan med ett visst fog göras gällande, att dessa skilda hjälpformer tillkommit med tanke på förutsättningarna hos olika kategorier av samhällsmedlemmar och att dessa förutsättningar beaktats vid fastställandet av villkoren för lånen och bidragen. Det skulle ur denna synpunkt kunna anses vara en styrka, att hjälpsystemet är mångsidigt utbyggt.

Emellertid kan förhandenvaron av flera olika typer av lån och bidrag för samma eller närbesläktade ändamål å andra sidan vara förenad med olägenheter. Överblicken över systemet försvåras onekligen, och icke minst för allmänheten blir det ogörligt att på förhand bedöma innebörden av de skilda låne- och bidragsformerna. Risk finnes vidare för en icke önskvärd kombination av olika hjälpformer. Som exempel kan nämnas, att tendenser visat sig att jämsides med egnahemslån och premielån bevilja bostadsförbättringsbidrag för förbättring av byggnadsbeståndet å den egnahemsbelånade fas-

tigheten. Ett sådant förfaringssätt synes stå i strid med den tanke, som ligger till grund för egnahemsverksamheten, nämligen att egnahems- och premielånen skola vara tillräckliga för att jämte vad låntagaren själv kan tillskjuta genom egna tillgångar och i form av eget arbete täcka kostnaderna för förvärv och iordningställande av ett egnahem. Till försvar för en kombination av egnahemslån och eventuellt premielån med förbättringsbidrag har emellertid hänvisats till, att det under nionde huvudtiteln anvisade anslaget till premielån är mycket knapp tillmätt, medan det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till förbättringsbidrag för närvarande är tämligen betydande.

Särskilt anmärkningsvärt ter sig tillämpningen jämsides av flera olika låne- och bidragsformer i sådana fall, när den resulterar i en oenhetlig behandling av olika hjälpsökande, utan att tillräckliga motiv kunna påvisas härför. Det kan exempelvis förekomma, att en av tre grannar har erhållit ett bostadsanskaffningslån, förenat med familjebidrag, för byggande av en bostadsbyggnad med en standard som, då någon maximikostnad ej är bestämd i föreskrifterna för denna långivning, kanske höjer sig över den i orten vanliga standarden. En granne med lika stor familj har måhända erhållit ett arbetarsmåbrukslån, eventuellt kombinerat med ett mindre byggnadsbidrag, till ett sammanlagt belopp av högst 8,000 kronor till förvärv av såväl jord som bostads- och ekonomibyggnader. Låt vara att denne låntagare själv kan lämna något tillskott i form av eget arbete och möjligen även erhåller något mindre bidrag från kommunen, är det givet, att byggnadsstandarderna å ett sådant arbetarsmåbruk måste hållas ytterligt låga. Slutligen kan den tredje grannen hava erhållit ett vanligt egnahemslån enligt de villkor, som gälla för dessa lån. Det kan också hända, att en person har fått ett egnahemslån till förvärv av ett bostadsegnahem, vars värde enligt gällande bestämmelser icke får överstiga 12,000 kronor, medan en granne erhållit ett statligt tertiärlån för uppförande av en bostad utan fastställt maximivärde. Vidare kan den ene hava tillerkänts ett tilläggslån för om- eller tillbyggnad av ett bostadsegnahem, den andre ett förbättringsbidrag, eventuellt i förening med nybyggnadslån, och den tredje ett förbättringslån för samma ändamål. Stundom är det ej lätt att bedöma, vilken form som är den fördelaktigaste för lån- eller bidragstagaren. Detta är bland annat förhållandet, då en hjälpsform, som benämnes lån, innesluter en betydande subvention, såsom fallet är med de under 10 år räntefria förbättringslånen.

De olägenheter, som äro förenade med en tillämpning jämsides av flera olika låne- och bidragstyper, kunna bliva särskilt iögonfallande, när lånen eller bidragen handhavas av olika såväl statliga som kommunala organ.

Revisorerna finna det angeläget, att mera enhetliga grunder införas för låne- och bidragsgivningen för här avsedda ändamål. Utan att vilja framlägga något utformat förslag vilja revisorerna ifrågasätta, om icke en för de flesta fall gemensam låneform kunde tillämpas, vilken, där så erfordrades, i förekommande fall kunde kompletteras med lämpligt tillmätta bidrag dels för att täcka ej omedelbart räntabla kostnader för sanering av byggnader, uppodling m. m., dels till sådan utvidgning av bostadsbyggnad, som sammanhänger med att bostaden är avsedd för en barnrik familj, och dels till nedbringande av de årliga bostadskostnaderna för barnrika familjer. Att de olika låne- och bidragsformerna för närvarande finansieras genom anslag under skilda huvudtitlar å budgeten samt att kommunerna äro mera aktivt inkopplade i det ena fallet än i det andra, synes icke böra stå i vägen för en rationalisering på förevarande område.

På grund av vad här anförts finna revisorerna det önskvärt, att den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättrings-

ändamål göres till föremål för utredning i syfte att ernå en rationalisering. Härvid böra även särskilt uppmärksammas möjligheterna att göra verksamhetsgrenarnas organisation mera likformig.

Yttrande har avgivits av *egnahemsstyrelsen*, som bifogat yttrande från statens byggnadslånebyrå. Egnahemsstyrelsen har tillstyrkt revisorernas förslag om utredning i ärendet. Av yttrandet från statens byggnadslånebyrå framgår, att bostadssociala utredningen inom ramen för sitt uppdrag, bland annat, ägnar intresse åt frågor sammanhängande med nu berörda spörsmål.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att betydande olägenheter äro förenade med nuvarande mångfald av låne- och bidragsformer för egnahems- och bostadsförbättringsändamål. Såsom revisorerna framhållit försvåras sålunda överblicken över systemet, och icke minst för allmänheten blir det ogörligt att på förhand bedöma innebörden av de skilda hjälppormerna. Vid tillämpning jämsides av flera olika låne- och bidragstyper kunna vidare icke önskvärda kombinationer uppstå. Riksdagen är därför av den uppfattningen, att den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål bör reformeras i syfte att ernå en rationalisering på området, och anser fördenskull, att denna fråga bör göras till föremål för utredning.

Riksdagen får därför anhålla, att Kungl. Maj:t ville i rationaliseringssyfte låta verkställa utredning rörande den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål.

Stockholm den 8 juli 1942.

Med undersåtlig vördnad.